

Жарка Свирчев
Филолошки факултет
Универзитет у Београду

Ка историји српске женске књижевности

Жена у српској књижевности / Славица Гароња Радованац. – Нови Сад : Дневник, 2010
(Нови Сад : Дневник). – 404 стр. ; 21 цм. – (Едиција Легат ; књ. 7)
ИСБН 978-86-7966-032-9

Српска књижевна историографија дуго је ишчекивала заокруженији нацрт женске књижевне традиције. Тако конципиране студије до сада су биле написане на страним језицима (С. Hawkesworth *Voices in the Shadows* и М. Koch *...kiedy dojrzejemy jako kultura...Twórczość pisarek serbskich na początku XX wieku (kanon – genre – gender)*). Стога је *Жена у српској књижевности* Славице Гароње Радованац књижевноисторијски догађај *par excellence*. С. Гароња Радованац у седамнаест сабраних студија даје обухватнији преглед српске женске прозне традиције, осведочавајући да прозна традиција уистину постоји (у шта се сумњало), дакле, да није низ случајности или случајева, него континуирани низ стваралачке праксе. У студијама је истовремено присутна и реактуелизација и превредновање „утуљене баштине“ и читање етаблираних ауторки у новом кључу. Ауторка је паралелно разматрала прозне опусе или одређене сегменте појединих списатељица и саме списатељице међусобно у компаративној перспективи, пружајући поетичку панораму женске прозе. У обе истраживачке равни уочљиве су ауторкина аналитичка вештина и утемељеност, иновативност у приступу и надахнутост израза.

Доминантан принцип организације студија је хронолошки (шест секција), који, међутим, истовремено рефлектују и етапе развоја прозног стваралаштва, његову стилску хетерогеност тј. оријентације и тематску блискост. *Поглед у 19. век* доноси студије посвећене дневничким, путописно-епистоларним и романескним остварењима Анке Обреновић, Милице Стојадиновић Српкиње, Драге Дејановић и Јелене Димитријевић. У оквиру истраживања остварења *српских књижевница прве половине 20. столећа* разматра

се прозни опус Лепосаве Мијушковић, Милице Јанковић, Данице Марковић и роман-првенац Исидоре Секулић. *Међуратни женски роман* објединио је истраживања романескних и аутобиографских радова Милице Јаковљевић и Милке Жицине. Рани романескни радови Гроздане Олујић и *Дорћол* Светлане Велмар Јанковић отварају *поглед у другу половину 20. века. Побуњене жене као књижевне јунакиње* у делима Милице Мићић-Димовске и Мирјане Митровић чине наредну заокружену целину. Последње две студије у књизи посвећене су романима Ане Шомло и Гордане Ћирјанић, њиховој усмерености *ка европском роману*. Студије су уоквирене *Уводном напоменом* и *Библиографијом објављених радова*.

Књижевна дела наведених ауторки Славица Гароња Радованац истовремено је културно-историјски контекстуализовала и књижевно-естетски анализирала и вредновала. Испитивала је социјалне детерминанте које су моделовале њихову списатељску праксу и прозни израз, као и њихову рецепцију и (не)позиционирање унутар официјелних историја књижевности. У оквиру методолошког плурализма истиче се усмерење ка мапирању разлике женске у односу на мушку књижевност, чиме је у знатној мери проширена и обогаћена поетичка слика српске књижевности. У *Уводној напомени* ауторка истиче да јој је циљ осветлити присуство „женског писма“ у српској књижевности, као и „женског начела“. Напоменимо да под „женским писмом“ ауторка не подразумева француски постструктуралистички приступ ишчитавања „женског“ у сфери језика, при чему женско није везано за пол у биолошком смислу (*l'écriture féminine*), него, у лаицизираном смислу (недовољно теоријски фундирајући свој приступ), књижевност коју пишу жене. Поетичке разлике женске прозе ауторка тумачи другачијом егзистенцијалном основом, „погледом на свет“ списатељица који обликују „емоција, естетика и ерос (рођајно начело)“. На темељу те претпоставке, као и природе самог „женског начела“ (ауторка га разуме као везаност за приватну сферу, непосреднији контакт са природом и магијска својства), детектују се и анализирају поетички топоси женске прозе: тематско-мотивски реквизитариј, ликови, жанр (на пример, лик побуњене жене, женски роман, поетика светлости, детабуисање еротике и патријархалних митема, рођајно начело као суштина женског бића). У светлу ауторкиног разумевања „женског начела“ ваља разумети и њен одабир јунакиња женске прозне традиције, односно изостављање појединих (на пример,

Биљане Јовановић или Јудите Шалго). Прича о женским прозним традицијама, тек чека своје истраживаче/ице.

Значајан допринос изучавању женске књижевности лежи и у чињеници да она није гетоизирана, него је представљена као интегрални део српске (и европске) књижевности. У том контексту ауторка, са узорном ерудицијом, интерпретативном вештином и полемичким даром, ревидира постојеће ставове о уделу списатељица у креирању токова српске књижевности, указујући на њихову иницијаторску улогу у појединим стилским формацијама. Међусобно самеравајући естетске вредности „канонске“ и женске књижевности ауторка афирмише уметничке квалитете женске прозе, али се и не либи да изнесе смеле судове који, рецимо, претпостављају романе Милке Жицине експерименталном роману, или поједине аспекте опуса Мир-Јам иначе фаворизованој међуратној прози. Критичко сучељавање са окоштаним књижевно-историографским ставовима, који су стваралаштво жена измештали на маргину услед идеолошких размимоилажења (политичких и родних), парадоксално, резултирало је маргинализацијом домаће гине критичке праксе. Ауторка је, инсистирајући на постојању естетских квалитета женске прозне традиције (позивајући се на Шотрину изјаву да као народ волимо да багателишемо све што имамо), изоставила да пружи увид у постојање релевантне литературе о истој. Радови Биљане Дојчиновић-Нешић, Дубравке Ђурић, Јасмине Лукић, Татјане Росић, Светлане Слапшак или Владиславе Гордић-Петковић нису консултовани, те је слика рецепције прозаисткиња и интерпретативних постигнућа осиромашена. Свако испитивање српске женске књижевности данас мора да рачуна на постојање квалитативно богате гине критичке литературе, тим пре што тиме може само да добије на сопственом квалитету.

Увиди Славице Гароње Радованац о поетици српских прозаисткиња, као и њихово разматрање унутар српске књижевности сабрани у *Жени у српској књижевности* корак су ближе ка историји српске женске књижевности и представљају подлогу и смернице за даља изучавања, отварајући дијалог који се може рачвати у више праваца.